

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

دیوانہ سالار عصفور

دکتر ویلم فلور

تحقیق و ترجمہ: دکتر حسن زندیہ

دیوان سالاری عصر صفوی

تألیف:

دکتر ویلم فلور

ترجمه و تحقیق:

دکتر حسن زندیه

(عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

پاییز ۱۳۹۷

Floor, Willem M.

فلور، ویلم ام، ۱۹۴۲-م

دیوان سالاری عصر صفوی / مؤلف ویلم فلور؛ ترجمه و تحقیق حسن زندیه. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، اصفهان: قطب مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در دوره صفویه، ۱۳۹۷.

نه، ۵۴۸ص: جدول. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۴۷۳: تاریخ اسلام؛ ۱۰۸)

ISBN: 978-600-298-255-1

بها: ۶۱۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

عنوان اصلی: Safavid government institution, 2001.

کتابنامه. ص. [۵۰۵] - ۵۱۷: همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. ایران -- سیاست و حکومت. ۲. Iran -- Politics and government. ۳. ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷-۱۱۴۸ق.

۴. 1736 - 1502 Iran -- History -- Safavides, الف. زندیه، حسن، ۱۳۴۵ -، مترجم. ب. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

ج. قطب مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در دوره صفویه. د. عنوان.

۳۲۰/۴۵۵۰۹۰۳

JQ1785/ف89 1397

۵۵۹۵۲۱۱

دیوان سالاری عصر صفوی

مؤلف: دکتر ویلم فلور

ترجمه و تحقیق: دکتر حسن زندیه (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

ویراستار: اعتصام (اسماعیل یارمحمدی)

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

ناشر همکار: قطب مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در دوره صفویه

صفحه‌آرایی: اعتصام

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۷

تعداد: ۳۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۶۱۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشران محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰

(انتشارات ۳۲۱۱۱۳۰۰) نامبر: ۰۳۲۸۰۳۰۹۰، ص.پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۰۲۶۰۰۲۶۴۴

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

اصفهان: دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دفتر قطب مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در دوره صفویه،

ص. پ: ۸۱۷۴۴، تلفن: ۰۳۱۱-۳۷۹۳۳۱۲۷، نامبر: ۰۳۱۱-۳۷۹۳۳۱۲۵

Website: www.safaviea.ir

سخن ناشران

نیاز گستردهٔ جوامع علمی، حوزوی و دانشگاهی به احیای متون با نگرش اسلامی در رشته‌های علوم انسانی، حقیقتی انکارناپذیر است. برای رفع این نیاز، مراکز پژوهشی با توجه به محدودیت‌های موجود، می‌توانند با یاری و همکاری یکدیگر، آثار مشترکی تدوین و ارائه کنند تا افزون بر ارتقای کمی و کیفی پژوهش‌ها، از تکرارها و موازی‌کاری‌ها جلوگیری شود. از این‌رو، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و قطب مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در دوره صفویه برای نیل به اهداف یادشده، ششمین اثر مشترک خود را با عنوان «دیوان‌سالاری عصر صفوی» به جامعه علمی تقدیم می‌کنند.

این کتاب به عنوان منبع اصلی درس تاریخ فرهنگ و تمدن ایران عصر صفوی برای دانشجویان رشته‌های تاریخ ایران دوره اسلامی و تاریخ فرهنگ و تمدن در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری فراهم آمده است که البته دیگر علاقه‌مندان به این زمینه تحقیقی نیز می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاش‌های مترجم و محقق محترم اثر، جناب آقای دکتر حسن زندیه و نیز از ارزیاب محترم جناب آقای دکتر منصور صفت‌گل سپاسگزاری کند.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قطب مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در دوره صفویه

فهرست مطالب

۱	سخن مؤلف
۳	مقدمه مترجم
۷	نقد و بررسی کتاب «دیوان و قشون در عصر صفوی»
۶۷	دیباچه
۷۱	فصل اول: ساخت حکومت مرکزی
۷۳	مقدمه
۷۷	گستره جغرافیایی قلمرو پادشاهی
۷۹	ساخت حکومت مرکزی
۸۰	وکیل
۹۶	امیرالامرا یا سپهسالار
۱۰۵	وزیر اعظم
۱۱۳	نقش شورای سلطنتی
۱۲۰	وزرای اعظم چه کسانی بودند؟
۱۲۹	دیوان اعلی
۱۳۱	دفترخانه
۱۴۴	دارالانشاء
۱۴۵	منشی الممالک
۱۵۳	مجلس نویس
۱۵۷	تایینان دارالانشاء
۱۶۰	سه مرحله روند اداری نظام دیوان سالاری
۱۶۵	مُهرها
۱۶۹	مهردار
۱۷۲	مهرداران چه کسانی بودند؟

۱۷۶ مهرها کجا نگه‌داری می‌شوند؟
۱۷۹ کارکنان ادارهٔ مهردار
۱۸۴ نتیجه

فصل دوم: نظام حکومت ایالتی

۱۸۷ مقدمه
۱۸۹ والی
۱۹۰ امیر
۲۰۳ تذکر
۲۱۶ چخورسعد
۲۱۹ قرا باغ
۲۲۰ شروان
۲۲۰ هرات
۲۲۱ مشهد
۲۲۱ قندهار
۲۲۲ استرآباد
۲۲۳ گیلان یا دارالمرز
۲۲۳ مازندران
۲۲۳ عراق عرب
۲۲۴ اصفهان
۲۲۵ همدان
۲۲۵ ایالت مرکزی
۲۲۶ کردستان اردلان
۲۲۶ فارس
۲۲۸ توجه (تذکر مترجم)
۲۳۳ آقا
۲۳۵ وزیر دربار
۲۴۷ داروغه یا حاکم نظامی
۲۵۷ نتیجه

فصل سوم: سازمان سپاه

۲۵۹ سپاه در دوره سلطنت شاه اسماعیل اول
۲۶۷ اهمیت عناصر غیرنظامی ترکمان
۲۷۰ عده قشون
۲۷۲ شروع اصلاحات در عهد سلطنت شاه طهماسب اول
۲۷۴

۲۸۰	اصلاحات عصر سلطنت شاه عباس اول
۲۸۰	قورچیان
۲۸۲	تشکیل دسته‌های قورچی
۲۸۲	قورچی باشی
۲۹۲	قورچیان ملازم یا قورچیان رکاب
۲۹۲	قورچیان یراق
۲۹۷	قورچیان عظام یا سربازان عادی (عوام)
۲۹۸	قورچیان ملازم شاهزادگان
۲۹۹	قورچیان در رکاب بزرگان
۳۰۰	استخدام قورچیان
۳۰۳	قورچیان متمایز از قزلباشان
۳۰۴	دیوان و مواجب قورچیان
۳۰۹	لباس و تجهیزات قورچیان
۳۱۰	وظایف قورچیان
۳۱۳	قورچیان و سرسپردگی به شاه و خودشیفتگی
۳۱۴	عده قورچیان
۳۱۶	اصلاحات نظامی و دگرگونی وضعیت قورچیان
۳۱۹	اهمیت فزاینده نقش قورچی باشی
۳۲۳	زوال دسته‌ها قورچی
۳۲۴	قوللر یا غلامان
۳۳۳	سازمان غلامان
۳۳۹	تفنگچیان
۳۵۷	توپچی
۳۷۴	نیروی دریایی
۳۷۶	توسعه قشون (۹۹۸-۱۱۳۴ق / ۱۵۹۰-۱۷۲۲م)
۳۹۹	البسه نظامی، اسلحه و یراق
۴۰۷	ساز و برگ جنگی
۴۳۷	جنگ
۴۴۰	تواچی باشی
۴۴۳	راه کارهای نظامی
۴۵۰	آذوقه و علیق
۴۵۶	اردوکشی
۴۶۵	آداب جنگ
۴۶۸	آرایش جنگی
۴۷۴	چرخچیان

۴۷۵	چرخچی باشی.....
۴۸۰	نقش موسیقی.....
۴۸۲	عملیات محاصره.....
۴۹۶	مراجعت قشون.....
۴۹۸	نتیجه.....
۵۰۰	فرجام سخن.....

۵۰۵	کتاب‌شناسی
۵۰۵	منابع و مأخذ فارسی.....
۵۰۸	منابع و مأخذ لاتین.....

۵۱۹	نمایه‌ها
۵۱۹	نمایه اصطلاحات دیوانی و نظامی.....
۵۳۰	نمایه اشخاص.....
۵۴۰	نمایه مکان‌ها.....
۵۴۶	نمایه خاندان، قبایل، حکومت‌ها.....

فهرست جداول

جدول ۱-۱: فهرست وکیل‌ها.....	۸۸
جدول ۱-۲: فهرست امیرالامراها یا سپهسالاران.....	۱۰۱
جدول ۱-۳: فهرست وزاری اعظم.....	۱۲۲
جدول ۱-۴: فهرست مستوفیان ممالک.....	۱۳۲
جدول ۱-۵: فهرست مستوفیان خاصه.....	۱۳۷
جدول ۱-۶: فهرست مستوفیان بقایا.....	۱۴۰
جدول ۱-۷: فهرست منشی‌الممالک‌ها.....	۱۴۸
جدول ۱-۸: فهرست مجلس نویسان.....	۱۵۴
جدول ۱-۹: فهرست مهرداران.....	۱۷۴
جدول ۲-۱: تبریز (آذربایجان).....	۲۱۸
جدول ۳-۱: فهرست شرکت‌کنندگان در عرض سپاه در سال ۹۳۶-۹۳۷ق / ۱۵۳۰م.....	۲۷۷
جدول ۳-۲: توزیع جغرافیایی سواره‌نظام صفوی در دهه ۱۵۷۰م.....	۲۷۸
جدول ۳-۳: فهرست قورچی‌باشیان.....	۲۸۵
جدول ۳-۴: فهرست قوللر آفاسیان.....	۳۳۴
جدول ۳-۵: تنوع در میزان پرداخت به غلامان.....	۳۳۸
جدول ۳-۶: فهرست تفنگچی آفاسیان.....	۳۵۳
جدول ۳-۷: فهرست توپچی‌باشیان.....	۳۷۰
جدول ۳-۸: تعداد نظامیان و مستقر آنها حدود سال ۱۶۹۰م.....	۳۹۳
جدول ۳-۹: تعداد نظامیان و مستقر آنها به اسناد تذکره‌الملوک.....	۳۹۵
جدول ۳-۱۰: فهرست تواچی‌باشیان.....	۴۴۲

سخن مؤلف*

این، دومین ترجمه کتاب من است؛ اولین ترجمه توسط آقای کاظم فیروزمند، تحت عنوان دیوان و قشون در عصر صفوی، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۸۸، متأسفانه به خوبی ترجمه نشده و نمی‌تواند مورد عنایت و رضایت خوانندگان باشد. از این‌رو بسیار خرسندم که دومین ترجمه‌ای که در مقابل دیدگان شما قرار دارد، نمونه عالی است؛ زیرا مترجم دکتر حسن زندیه (گروه تاریخ دانشگاه تهران) نه تنها زبان انگلیسی را به خوبی می‌داند بلکه تاریخ صفوی و نیز منابع این دوره را هم به خوبی می‌شناسد به علاوه کتاب فتوحات همایون اثر نظام‌الدین علی شیرازی (سیاقی نظام) از دوره شاه عباس را هم تصحیح کرده که پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۹۳، آن را منتشر کرده است. دکتر زندیه در زمره معدود مترجمانی است که نه تنها متن مربوطه را به خوبی و به درستی ترجمه می‌کند بلکه تمام ارجاعات را جهت اطمینان از صحت آنها چک می‌نماید. سخت در عجبم که اشتباهات اندک تائیدی و محتوایی مرا هم مشخص کرده و در نتیجه ترجمه فارسی کتاب من به مراتب بهتر از نسخه انگلیسی آن است. بنابراین نه فقط من، بلکه همه خوانندگان این کتاب باید به‌طور ویژه سپاسگزار او باشند چنان‌که من هستم. من آرزو دارم که همه مترجمان چنین دقت نظری را مبذول دارند که مؤلف و خوانندگان از آن بهره‌مند شوند.

ویلم فلور، سوم فوریه ۲۰۱۹

* این نامه در قالب ایمیل به رسم امانت، نزد مترجم محفوظ است.

مقدمه مترجم

در آذرماه سال ۱۳۸۰ش، کتاب جدیدی از آقای دکتر ویلم فلور، ایران‌شناس هلندی، تحت عنوان *Safavid Government Institutions* واصل و پس از مرور و مطالعه اجمالی، علاقه‌مند به ترجمه آن شدم؛ به‌ویژه اینکه پیشتر دو مختصر از آثار پژوهشی ایشان را با عنوان *نظام قضایی ایران در عصر صفوی* و نیز *نظام قضایی عصر قاجار و پهلوی*، ترجمه کرده و منتشر شده بود؛ بنابراین، تا حدی با قلم و سبک و سیاق پژوهشی وی آشنا بودم؛ از این‌رو، به ترجمه کتاب مذکور پرداختم و کمی بعد متوجه شدم که آقای کاظم فیروزمند، این اثر را تحت عنوان *دیوان و قشون در عصر صفوی* ترجمه و به همت انتشارات آگاه، روانه بازار نموده است. اینجانب خوشحال و خرسند از اینکه این مهم انجام پذیرفته و در اختیار علاقه‌مندان تاریخ ایران به‌ویژه صفوی‌پژوهان قرار گرفته و تحصیل حاصل است و تکلیف ساقط. پس از مطالعه کتاب ترجمه، ملاحظه گردید که متأسفانه غلط‌ها و اشکالات فراوانی در ترجمه راه یافته که نه‌تنها تحصیل حاصل نبود، بلکه نقض غرض هم محسوب می‌شد. بخشی از آن اشکالات را به نویسنده محترم و ایضاً استادان صفوی‌شناس نمایاندم هر کدام به طریقی اینجانب را به ترجمه مجدد و نیز منقح این کتاب تشویق کردند به‌ویژه اینکه نویسنده محترم اظهار تعجب داشتند که مترجم بدون مشورت، اجازه و همراهی ایشان به این اقدام دست یازیده است و تصریح و تأکید فرمودند که حتماً این ترجمه را ادامه داده و به انجام برسانم (ایمیل مذکور موجود است). بنابراین، با دقت حداکثری و با تأنی و با مراجعه به منابع و مآخذ مورد استفاده مؤلف و همچنین ارتباط تنگاتنگ، در قالب پرسش و پاسخ و طرح اشکال با نویسنده، کار ترجمه را تداوم بخشیده و هم جهت تبیین تفاوت و تمایز این دو ترجمه، تلاش کردم غلط‌ها و اشکالات اشتباهات ترجمه پیشین را نیز ثبت، ضبط، تدوین و در مقدمه این کتاب ارائه کنم و البته این نقد

هم به رؤیت نویسنده کتاب رسیده است و هم به اشارت ایشان ضمیمه کتاب می‌شود. بر همه اهل فن پوشیده نیست که این کار زمان زیادی می‌طلبد و از همین منظر، ترجمه این کتاب بیش از حد معمول به درازا کشید.

اینک که ترجمه حاضر مراحل نهایی آماده‌سازی و انتقال به چاپخانه را طی می‌کند، ضرورت دارد؛ تمهیدات و اقداماتی را که در این ترجمه لحاظ شده، به استحضار خوانندگان محترم رسانده شود.

۱. فراز و فرود پاراگراف‌ها دقیقاً مثل متن اصلی کتاب تنظیم شده است؛

۲. شمارگان پاورقی‌ها دقیقاً همسان متن اصلی رعایت شده است جز در یک مورد که نویسنده محترم چند صفحه از متن کتاب را حذف و مطالب جدیدی را ارسال نمودند. این نکته در متن ترجمه توضیح و تذکر داده شده است؛

۳. مترجم از شروع تا خاتمه ترجمه، افزون بر چند جلسه دیدار حضوری با نویسنده محترم و طرح مباحث در باب مطالب کتاب مذکور، از طریق ایمیل همواره با مؤلف در ارتباط بوده و اشکالات و ابهامات موجود را در میان گذاشته است. در این راستا بیش از ۱۱۶ پرسش در قالب ۱۰۶ ایمیل طرح و بررسی شده و همه آنها در نزد مترجم محفوظ است. نکته جالب در این فرایند، تواضع علمی نویسنده محترم بود که نه تنها پرسش‌ها و ابهامات مطروح شده را با سرعت و دقت پاسخ می‌داد، بلکه در موارد متعددی اشکالات موجود در متن کتاب را با صراحت می‌پذیرفت و تقاضا می‌کرد که مطلب صحیح و یا صحیح‌تر در ترجمه بیاید. در اینجا از همکاری‌های ارزنده استاد محترم جناب آقای دکتر ویلم فلور صمیمانه تشکر می‌کنم؛

۴. آثار پژوهشی ویلم فلور از جمله کتاب حاضر، آثار پرارجاعی هستند، به حدی که گاه بیم آن می‌رود که حاشیه بر متن غلبه جوید؛ فصل اول ۵۷۳ ارجاع، فصل دوم ۳۸۵ ارجاع و فصل سوم ۱۳۶۴ ارجاع دارد افزون بر اینکه در هر ارجاع نیز، تنها یک منبع مدنظر قرار نمی‌گیرد، بلکه به منابع و مأخذ متعدد ارجاع می‌شود و توضیحاتی هم به اقتضای کلام ارائه می‌شود. بسیاری از این موارد ارجاعی، منابع، متون و پژوهش‌های فارسی هستند و یا اگر به صورت لاتین بوده‌اند؛ مانند سفرنامه‌های عصر صفوی، و یا دیگر پژوهش‌ها، بعضاً به فارسی ترجمه شده‌اند. مترجم از باب انتقال صحیح‌تر، دقیق‌تر و رساتر معانی مفاهیم، اصطلاحات و عبارات، همه این ارجاعات را با نمونه موجود فارسی آن تطبیق داده است و در برخی موارد

مطالب را کامل تر نموده و در مواردی هم که ضرورت داشته، عین مطلب منبع فارسی را نقل کرده و البته همه این موارد را در پاورقی تذکر داده است؛

۵. این کتاب چنان که از نامش برمی آید، سرشار از عبارات و اصطلاحات دیوانی است که مؤلف محترم تلاش کرده جهت تأکید و بازنمایی بهتر، آنها را به صورت ایتالیک در متن بیاورد. مترجم نیز این سیاق را در ترجمه رعایت کرده است؛

۶. تاریخ‌های ایام و سال‌هایی که در متن لاتین به کار رفته، به‌طور عمده میلادی بوده‌اند. مترجم جهت تقریب ذهن خوانندگان محترم فارسی زبان، در کنار تاریخ‌های میلادی، معادل سال‌های هجری قمری را افزوده است؛

۷. معادل لاتین اعلام انسانی مندرج در متن کتاب، برای اولین باری که آن نام ذکر می‌شود، قید شده است؛

۸. مؤلف در ارجاعات مشخصات کامل منابع فارسی را ذکر نکرده است و به ذکر اختصار این منابع بسنده می‌کند و به ازای مصحح، به کوشش، به اهتمام و... (ed) نوشته است. مترجم مشخصات کامل کتاب‌شناسی از جمله نام ناشر، مصحح و به اهتمام، به کوشش و زیر نظر را به‌طور دقیق ذکر کرده است.

در این بخش بر خود فرض می‌دانم از همه عزیزانی که در به ثمر نشستن این اثر همکاری داشته‌اند و مؤثر واقع شدند، قدردانی کنم. نخست از متولیان و مسئولان فرهیخته پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، به‌ویژه دوستان و استادان ارجمند گروه تاریخ، بالتخصیص مدیر محترم گروه تاریخ، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر رمضان محمدی که همواره مساعد و مشوق بودند. از جناب آقای دکتر منصور صفت‌گل، استاد ارجمند و صفوی‌شناس ارزنده که با وجود کثرت مشغله، زحمت نظارت و ارزیابی این ترجمه را پذیرفتند و به یقین با تذکرات ارزشمند خود مترجم را رهین منت خود قرار داده‌اند. از همسر گرامی‌ام سرکار خانم فاطمه قنانی که قبول زحمت فرموده و یکبار ترجمه را سطر به سطر برای ایشان خوانده و با متن انگلیسی تطبیق داده است و در پایان از دختر دلنبدم نیایش که ساعت‌های خوش زندگی در ایام کودکی و با او بودن را از وی دریغ داشته و به این ترجمه اختصاص دادم، توفیق همه عزیزان را از درگاه ایزد منان خواهانم.

با احترام

حسن زندیه - ۱۳۹۷

نقد و بررسی کتاب «دیوان و قشون در عصر صفوی»^۱

تألیف دکتر ویلم فلور، ترجمه کاظم فیروزمند

هر ساله از سوی مترجمان کتاب‌های بسیاری در حوزه تاریخ، به زبان فارسی برگردان و به زیور طبع آراسته می‌شوند. ظاهراً ترجمه آثار تاریخی بیش از سایر علوم و دانش‌ها صورت می‌پذیرد و به احتمال این امر ناشی از تصور برخی مترجمان است که ترجمه این‌گونه مطالب را راحت‌تر، بی‌دردسر و غیرفنی‌تر می‌پندارند؛ از همین منظر بسیار کسانی که خود متخصص و فرهیخته رشته تاریخ نیستند، گاه بی‌محابا دست به چنین امر خطیری می‌زنند و مشکلات بسیاری را بر حیثیت حرفه‌ای خود، مؤلف کتاب و نیز برای خوانندگان فراهم می‌کنند. تصور مذکور اگرچه ممکن است در مورد روایات تاریخی و سرگذشت پادشاهان تا حدی درست باشد؛ ولی ورود به عرصه‌های فنی مطالعات تاریخی مانند کم و کیف نظامات دیوان‌سالاری، به هیچ عنوان صادق نیست.

بر اهل فن و پژوهندگان رشته تاریخ پوشیده نیست که مطالعه و فهم نظام و ساختار دیوان‌سالاری هر دوره‌ای، به‌ویژه سازمان اداری عصر تقریبی ۲۵۰ ساله صفوی، امری مشکل و نیازمند دانش کافی در این زمینه می‌باشد و بدون تجهیز به این تخصص لازم، ترجمه کتاب در این حوزه، ره سپردن به ناکجاآباد است. یکی از این دست کتبی که در سال‌های اخیر ترجمه شده و متأسفانه مترجم ورود و وقوف کافی به متون تاریخی و دیوانی دوره صفوی را نداشته، کتاب دیوان و قشون در عصر صفوی است که اشکالات متعدد شکلی و محتوایی در ترجمه آن

۱. مشخصات کتاب ترجمه: ویلم فلور، دیوان و قشون در عصر صفوی، ترجمه کاظم فیروزمند، تهران: مؤسسه انتشارات آگاه، ۱۳۸۸.

راه یافته است. در این بخش سعی می‌شود تا حد امکان این کاستی‌ها بیان گردد. امید است که مورد عنایت مترجم محترم و سایر علاقه‌مندان به امر ترجمه کتب و پژوهش‌های تاریخی قرار گیرد که در ابتدا اشراف به مبانی و مبادی متن مورد ترجمه را ملحوظ بدارند.

۱. اشکالات بخش ارجاعات

هدف هر پژوهشگر از ارجاع و یا مستندسازی، ارائه اطلاعات کامل کتاب‌شناسی به خوانندگان درباره هر یک از منابع مورد استفاده است تا آنها بتوانند خودشان منبع را یافته و آن را مطالعه نمایند و از این طریق، هم به اصالت منابع و مطالب مستخرج از آنها وقوف یافته و احیاناً اطلاعات خود را بیفزایند. بنابراین ضرورت دارد که منبع و اطلاعات کامل کتاب‌شناسی آن به همان صورتی که قابلیت سرچ (جستجو) و بازیابی دارد، در ترجمه هم وارد شود. به عبارت دیگر عناوین منابع بایستی به همان زبانی که مؤلف آنها را مورد استفاده قرار داده، در ترجمه وارد و بایستی عناوین منابع ترجمه شود. در کتاب مورد بحث، مؤلف از کتاب‌های متعددی استفاده کرده است. آنهایی که در اصل فارسی هستند، بدیهی است که در ترجمه هم به فارسی برگردانده می‌شوند مانند تاریخ عالم آرای عباسی. چراکه مؤلف از متن فارسی آن استفاده کرده است؛ اما مواردی نیز وجود دارد که مؤلف از متن غیرفارسی استفاده کرده، بنابراین نباید این منابع و مشخصات آنها به فارسی ترجمه شوند، چراکه قابلیت سرچ و بازیابی آن از بین می‌رود و طبعاً صفحات ارجاع داده شده، با متن اصلی منطبق نیست و ممکن است چنین صفحاتی اصلاً در متن فارسی موجود نباشد و خواننده دچار سردرگمی می‌شود. مترجم کتاب دیوان و قشون در موارد متعددی این دستورالعمل و قاعده مهم را رعایت نکرده‌اند و برعکس مواردی را که بایستی ترجمه می‌کرد، به همان حالت اصلی باقی گذاشته است و برخی از ارجاعات را هم با اشکالات متعدد ارائه می‌کند:

نمونه‌هایی در ذیل بیان می‌شود:

۱. متن اصلی، ص ۱۶، ارجاع ۵۸ و صفحات دیگر.

Minorsky, V.ED. and TR. *The tadhkira al muluk, a manual of safavid administration*. London. 1943 (Reprint Cambridge 1980) p.77 (Henceforth Cited as TM).

ترجمه ص ۳۲، پاورقی ۵ و صفحات دیگر:

تذکره الملوك، ص ۷۷. [نویسنده برگردان انگلیسی تذکره الملوك را با ترجمه و ویرایش V. Minorsky ذکر کرده است. بعد از این تذکره الملوك در همه جا اشاره به متن فارسی است. م.]
توضیح: بنابراین مؤلف از متن انگلیسی تذکره الملوك و تعلیقات مینورسکی استفاده کرده و به آن ارجاع داده و صفحات آن با متن انگلیسی منطبق است نه فارسی. این کتاب به کرات از سوی مؤلف با ارجاع اختصاری TM مورد استفاده قرار گرفته و مترجم هم مکرر آن را به فارسی ترجمه نموده و باید درمی یافت که اصل منبع به زبان انگلیسی بوده و نباید به فارسی ترجمه می شد.

۲. متن اصلی، ص ۲۲، ارجاع ۱۴۲ و...:

Musavi, Mamad Taqi. Orta asr Azarbaijan Tarikhina dair Fars dilinda jazymysh Sanadlar. Baku 1965, doc. 19.

ترجمه، ص ۴۰، پاورقی ۱۱ و...:

موسوی، محمدتقی، اورتا عصر آذربایجان تاریخینه دایر فارس دیلینده یازیلیمیش سندلر. باکو، ۱۹۶۵، سند ۱۹.

همچنین در ارجاع دیگری به همین نویسنده:

متن اصلی، ص ۹۸، ارجاع ۱۴۸:

Musavi, M.T. Baky Tarikhna dair orta asr sandari, Baku. 1967. Doc, 10.

ترجمه، ص ۱۳۴، پاورقی ۱۲: باکی تاریخینه دایر اورتا عصر سندلری، باکو، ۱۹۶۷، سند ۱۰.
توضیح: همان گونه که ملاحظه می شود باکو، محل نشر اثر، ناخواسته با تلفظ ترکی باکی بر سر عنوان کتاب اضافه شده و اسباب گمراهی بیشتر خواننده گردیده است. به علاوه مترجم محترم اگر عنایت فرمایند که خواننده ای بخواهد چنین منابعی را با مشخصات ذکر شده در ترجمه، جستجو کند، آیا دسترسی به آنها ممکن است؟!

۳. متن اصلی، ص ۲۵، ارجاع ۱۶۱:

Al Qazvinin, P.257; Ghaffari Qazvini, PP.277,282.

ترجمه، ص ۴۴، پاورقی:

Al Qazvinin, P.257; Ghaffari Qazvini, PP.277,282.

توضیح: اگر مترجم محترم نگاهی به *Bibliography* کتاب می‌انداخت و بقیه مشخصات کتاب را ملاحظه می‌کرد، متوجه می‌شد که نویسنده از کتاب *لب التواریخ*، اثر یحیی بن عبداللطیف حسینی، تصحیح جلال‌الدین طهرانی، تهران، ۱۳۱۴ و کتاب *تاریخ جهان‌آرا*، اثر قاضی احمد غفاری قزوینی، تهران، ۱۳۴۳ استفاده کرده و لذا این دو منبع را باید به فارسی و شکل صحیح آن در ترجمه وارد می‌کرد.

۴. متن اصلی، ص ۳۲، ارجاع ۱۹۶ و...:

Chardin, vol.5, P.237.

ترجمه، ص ۵۳ و...:

شاردن، ج ۵، ص ۲۳۷.

توضیح: مترجم عنایت نفرموده است که نویسنده از متن لاتین *سفرنامه* یا *سیاحت‌نامه* شاردن استفاده کرده و نه از ترجمه فارسی آنکه البته دو مترجم (*سیاحت‌نامه* شاردن: محمد عباسی و *سفرنامه* شاردن: اقبال یغمائی) دارد و خواننده نمی‌داند ص ۲۳۷ را در کجا باید جستجو کند و نکته جالب‌تر اینکه همین مترجم در برخی موارد، همین ارجاع را به درستی به همان صورت اصلی در ترجمه آورده است. به‌عنوان نمونه در همین صفحه ۵۳: ارجاع ۲ آورده است:

Chardin, vol.5, PP.234-237.

بالآخره خواننده نمی‌داند که کدام ارجاع را مبنا قرار دهد و اینکه نویسنده آیا از متن لاتین شاردن استفاده کرده یا ترجمه فارسی آن؟ مشخصات کامل منبع مذکور به شرح ذیل است:

Chardin, Jean. *Voyages*, ed. L. Langles, 10 vols. (Paris 1811).

۵. متن اصلی، ص ۵۶، ارجاع ۹۱۴ و...:

Savory, *History*, vol.2, P.914.

ترجمه، ص ۸۳، پاورقی ۴ و...:

سیوری، *History*، ج ۲، ص ۹۱۴.

توضیح: تاریخ عالم آرای عباسی توسط سیوری در ۲ جلد به انگلیسی برگردانده شده و مؤلف کتاب حاضر در موارد متعدد و مکرر از این منبع به زبان انگلیسی استفاده کرده است. مترجم به این نکته عنایت نفرموده و ارجاع به *Savory, History* را به صورت‌های مختلف در کتاب ترجمه آورده است گاهی به شکل درست و به همان صورت که مؤلف ارجاع داده و گاهی

نقد و بررسی کتاب «دیوان و قشون در عصر صفوی» ۱۱

به صورت ناقص، نیم فارسی و نیم لاتین. و در مواردی هم که نویسنده به جای تکرار ارجاع، کلمه Ibid را آورده به عنوان نمونه در ص ۶۶، ارجاع ۴۷۸:

Ibid, vol.2, P.968.

مترجم آن را کلاً به فارسی ترجمه کرده است.

همان، ج ۲، ص ۶۹۸. گو اینکه ارجاع از نخست به فارسی بوده است. حال آنکه مشخصات منبع مذکور به شرح ذیل می باشد:

Savory, History of Shah Abbas the Great (translation of Monshi) 2 vols. (Boulder 1978).

۶. متن اصلی، ص ۵۹، ارجاع ۴۴۰:

Minorsky, Calligraphers, P. 97.

ترجمه، ص ۸۶، پاورقی ۴:

مینورسکی، *Calligraphers*، ص ۹۷.

توضیح: شکل ناقص ارجاع دهی نیم فارسی و نیم دیگر انگلیسی به کرات در کتاب ترجمه آمده است. این سبک ارجاع دادن که البته روشی بدیع است، اسباب پراکندگی ذهن خواننده می گردد. اگر منبع مذکور لاتین است که باید به همان سیاق خودش در ترجمه هم بیاید و اگر به زبان فارسی است که به طور کامل باید ترجمه شود.

۷. متن اصلی، ص ۶۰، ارجاع ۴۵۵ و...:

Shah Tahmasp, P.23.

ترجمه، ص ۸۸، پاورقی ۲ و...:

Shah Tahmasp, P.23.

توضیح: مترجم بی توجه به Bibliography عنایت نفرموده که این ارجاع به تذکره شاه طهماسب و به فارسی است و بایستی ترجمه می شد:

Shah Tahmasp, *Tadhkereh*. Ed. Abdol-Shokur (Berlin 1343/1925).

شاه طهماسب صفوی، تذکره شاه طهماسب، به سعی و اهتمام عبدالشکور، چاپخانه کویانی برلین، ۱۳۴۳.

و جالب اینکه همین مترجم، همین ارجاع را در ص ۲۰۱، به صورت ذیل و به شکل صحیح آن آورده است: شاه طهماسب، ص ۵۳.

۸. متن اصلی، ص ۶۵، ارجاع ۴۷۱ و...:

Papaziyan, 1965. Doc. 18.

ترجمه، ص ۹۴، پاورقی ۳ و...:

پاپازیان، ۱۹۵۶، سند ۱۸.

۹. متن اصلی، ص ۶۶، ارجاع ۴۷۵:

Rohrbon, "Staatskanzlei", P.340.

ترجمه، ص ۹۵، پاورقی ۱:

رهربورن، "Staatskanzlei"، ص ۳۴۰.

۱۰. متن اصلی، ص ۶۸، ارجاع ۴۸۷ و...:

Kaempfer, Am hofe, P.43.

ترجمه، ص ۹۷، پاورقی ۳ و...:

کمپفر، Am hofe، ص ۴۳.

توضیح: همین مترجم در موارد دیگری مانند پاورقی ص ۲۱۶، ارجاع را به شکل صحیح

خود، در ترجمه آورده است:

Kaempfer, Am hofe, PP. 71-72.

۱۱. متن اصلی، ص ۶۸، ارجاع ۴۸۹ و...:

Membre, p.20.

ترجمه، ص ۹۷، پاورقی ۵ و...:

membre، ص ۲۰

۱۲. متن اصلی، ص ۶۸، ارجاع ۴۹۱ و...:

Minadoi, p.68.

ترجمه، ص ۹۷، پاورقی ۶ و...:

Minadoi، ص ۶۸

۱۳. متن اصلی، ص ۶۸، ارجاع ۴۹۲ و...:

Sanson, *The Present State of Persia*, p.25.

متن ترجمه، ص ۹۸، پاورقی ۱ و...:

Sanson، ص ۲۵.

نقد و بررسی کتاب «دیوان و قشون در عصر صفوی» ۱۳

توضیح: موارد فوق، شماره‌های ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳، نویسنده به منابع لاتین ارجاع داده که می‌بایستی عیناً در ترجمه فارسی هم وارد می‌شد. ترجمه بخشی از آن به فارسی و ارائه بخشی دیگر به زبان اصلی، ابتکاری است که فقط در ترجمه این کتاب رؤیت شده است.

۱۴. متن اصلی، ص ۶۹، ارجاع ۵۰۰ و...:

Richard, *Raphael du Mans, missionnaire en Perse au XVIIè s*, vol.2, p.15.

ترجمه، ص ۹۹، پاورقی ۳ و...:

ریچارد، ج ۲، ص ۱۵

توضیح: مؤلف به کتاب ذیل ارجاع داده است:

Richard, Francis ed. *Raphael du Mans, missionnaire en perse au XVIIIè s*, 2 vols.

(paris 1995).

۱۵. متن اصلی، ص ۶۹، ارجاع ۵۰۰ و...:

Bedik, p.17.

ترجمه، ص ۹۹، پاورقی ۳ و...:

بدیک، ص ۱۷. توضیح: مؤلف به کتاب ذیل ارجاع داده است:

Bedik, petro. *Cehil sutun seu explication utriusque celeberrisimi, ac pretiosissimi theatric quabriginta columnarum in preside orientis* (Vi-enna 1678).

در دو مورد فوق (۱۳ و ۱۴) اینکه دو منبع کاملاً لاتین چگونه به فارسی تبدیل شده‌اند؟ محل ابهام و اشکال جدی است.

۱۶. متن اصلی، ص ۷۱، ارجاع ۵۱۲ و...:

Rohrborn, *Regiering*, p.32.

ترجمه، ص ۱۰۱، پاورقی ۹ و...:

روهربورن، *Reglerung*، ص ۳۲.

توضیح: افزون بر اشکال در شیوه ارجاع‌دهی، نام کتاب هم اشتباه املائی است و معلوم نیست که آیا در فرهنگ آلمانی چنین عنوانی وجود دارد یا خیر و به چه معناست؟ ضمن اینکه نام نویسنده در ترجمه کتاب به فارسی از سوی مترجم معروفی مانند کیکاووس جهانمندی به صورت ره‌برن آمده است.

۱۷. متن اصلی، ص ۸۲، ارجاع، ۱۲ و...:

Puturialze, 1955, doc.106.

ترجمه، ص ۱۱۴، پاورقی ۲، و...:

پوتوریلزه، ۱۹۵۵، سند، ۱۰۶.

توضیح: ارجاع مؤلف به این کتاب بوده است:

Aubin, Jean, "L Avenement des Safavides reconsiderée" (Etudes Safavides III), *Mouen-Orient et Ocean Indien*, 5 (1988), pp. 130-131.

۱۸. متن اصلی، ص ۹۱، ارجاع ۶۸:

Aubin, "L Avenement", pp.29-35.

ترجمه، ص ۱۲۵، پاورقی ۲:

اوبن، "L Avenement"، ص ۲۹-۳۵.

۱۹. متن اصلی، ص ۹۱، ارجاع ۶۸:

Sumer, Faruk, *Safevi Devletimin kurulusu ve Gelismesinde Abadolu Turklerinin Rolu* (Ankara 1976).

۲۰. ترجمه، ص ۱۲۵، پاورقی ۲:

سومر، فاروق، صفوی دولتینین قورولوشو و اوبن، گلشمه سنده آنادولو ترکلرنین رولو (آنکارا ۱۹۷۶).

توضیح: در این ارجاع عنوان منبع که اساساً به ترکی بوده، نباید به فارسی ترجمه می‌شد به‌علاوه کلمه (و اوبن) که در اینجا ذکر شده، در متن اصلی نبوده و مفهوم نیست.

۲۱. متن اصلی، ص ۹۴ و... ارجاع ۹۶ و...:

Sanson, p.31.

ترجمه، ص ۱۲۹، پاورقی ۳، و...:

سانسون، ص ۳۱.

توضیح: ممکن است این تصور بر خواننده ایجاد شود که به ترجمه فارسی سانسون رجوع کند و البته در ص ۳۱ ترجمه فارسی و دیگر صفحات ارجاع داده شده، مطالب مرتبگی وجود ندارد چراکه مؤلف از متن اصلی سانسون استفاده کرده است جالب اینکه همین مترجم، در موارد دیگری مانند ص ۲۱۶ پاورقی ۷، ارجاع را به درستی ارائه کرده است:

نقد و بررسی کتاب «دیوان و قشون در عصر صفوی» ۱۵

Sanson, pp. 20-21.

۲۲. متن اصلی، ص ۹۷، ارجاع ۱۱۲ و...:

Du Mans, p.151.

ترجمه، ص ۱۳۲، پاورقی ۵ و...:

دومان، ص ۱۵۱.

توضیح: پرسش این است که آیا چنین نویسنده و منبعی به زبان فارسی وجود دارد؟ اگر مترجم به Bibliography کتاب عنایتی می فرمود، متوجه می شد که نویسنده از منبع ذیل استفاده کرده است:

Du Mans, Raphael. *Estat de la Perse*. Ed. Ch. Schefer (Paris 1890).

۲۳. متن اصلی، ص ۹۹، ارجاع ۱۸۱ و...:

Gemelli-Careri, Vol.2, pp.22-220.

ترجمه، ص ۱۵۳، پاورقی ۱ و...:

Gemelli-Careri, ج ۲، ص ۲۲-۲۲۰

۲۴. متن اصلی، ص ۹۹، ارجاع ۱۵۳ و...:

Berchet, p.181.

ترجمه، ص ۱۳۵، پاورقی ۱ و...:

Berchet, ص ۱۸۱.

۲۵. متن اصلی، ص ۱۰۱، ارجاع ۲۲۹ و...:

Lambton, *Landlord*, p.109f.

ترجمه، ص ۱۳۷، پاورقی ۷۷ و...:

لمبتن، *Landlord*، ص ۱۰۹ به بعد.

۲۶. متن اصلی، ص ۱۳۰، ارجاع ۴۸ و...:

Della Valle, pp.79-80.

ترجمه، ص ۱۷۳، پاورقی ۴ و...:

دلواله، ص ۷۹-۸۰.

توضیح: اصل منبع به شرح ذیل بوده است:

Della valle, Pietro. "Extract of the Travels of Della Valle", in John Pinkerton, *A General Collection of Voyages and Travels*, (London, 1811), vol.9.

Della valle, p.79. و گاهی هم مانند ص ۲۱۹، پاورقی ۲، به شکل درست ارجاع را آورده است: ۲۷. متن اصلی، ص ۱۴۰، ارجاع ۱۱۴:

Aubin "soufis", p.12.

ترجمه، ص ۱۸۷، پاورقی ۳:

اوبن، Soufis، ص ۱۲.

۲۸. متن اصلی، ص ۱۴۸، ارجاع ۲۱۲ و...:

Haneda, p. 176.

ترجمه، ص ۱۹۸، پاورقی ۲ و...:

Haneda, p.176.

و همین ارجاع را مترجم در ص ۱۹۸ به گونه دیگری آورده است: هانیدا، ص ۱۶۰. توضیح: اگر منبعی به زبان لاتین است نباید هیچ یک از بخش های آن به فارسی ترجمه شود که تولید ابهام کند.

۲۹. متن اصلی، ص ۱۱۸، ارجاع ۳۵۴ و...:

Don Juan, p.46.

ترجمه، ص ۱۵۷، پاورقی ۱۰ و...:

دون ژوان، ص ۴۶.

توضیح: درست است که نویسندگان یا املاکنندگان این اثر ایرانی است، لکن به استناد Bibliography، نویسنده از متن لاتین آن، به شرح ذیل استفاده کرده است:

Don Juan of Persia, a shiah Catholic 1560-1604, tr. G. le Strange (London, 1926).

۳۰. متن اصلی، ص ۱۵۵، ارجاع ۲۶۳ و...:

Tavernier, p.226.

ترجمه، ص ۲۰۴ پاورقی ۷ و...:

تاورنیه، ص ۲۲۶.

توضیح: اصل منبع به شرح ذیل بوده است:

Tavernier, Jean-Baptiste. *Voyages en Perse et description de ce royaume* (Paris 1930).

۳۱. متن اصلی، ص ۱۷۲، ارجاع ۴۴۴ و...:

Olearius, p. 670-671.

ترجمه، ص ۲۲۷، پاورقی ۷ و...:

اولناریوس، ص ۶۷۰-۶۷۱.

حال آنکه اصل منبع کاملاً به لاتین و به شرح ذیل در Bibliography آمده است:

Olearius, Adam. *Vermehrte neue Beschreibung der moscowitischen und persischen Reuse*, ed. D. Lohmeier (Schleswig, 1656 [Tubingen 1971]).

۳۲. متن اصلی ص ۱۷۳، ارجاع ۴۵۳ و ۴۵۵:

Floor, *Bar oftadan*.

ترجمه، ص ۲۲۸، پاورقی ۱ و ۳ به دو صورت مختلف آمده است: *Floor, Bar oftadan*.

فلور، برافتادن.

توضیح: مشخصات کتاب در Bibliography به شرح زیر است:

Floor, Willem. *Bar Oftadan-e Safaviyan va Bar Amadan-e Mahmud Afghan* (Tehran 1365/1987).

و نشان می‌دهد که مؤلف از متن ترجمه آن و چاپ تهران استفاده کرده است. بنابراین باید

این ارجاع در همه موارد به فارسی ترجمه شود.

۳۳. متن اصلی، ص ۱۸۸، ارجاع ۶۲۱:

Floor, article "Barut", *Ency Iran*.

ترجمه، ص ۲۴۶، پاورقی ۸:

فلور، مقاله «باروت» در دائرةالمعارف ایران (EI)

توضیح: این مقاله به انگلیسی در Encyclopedea of Iranica منتشر شده و دائرةالمعارف

ایران در متن ترجمه، عبارت نامفهومی است.

۳۴. متن اصلی، ص ۱۸۷، ارجاع ۶۱۶:

Fryer, vol.3, p.63.

ترجمه، ص ۲۴۶، پاورقی ۲:

فرایر، ج ۳، ص ۶۳.

۳۵. متن اصلی، ص ۱۹۰، ارجاع ۶۴۰ و...:

Herbert, p.46.

ترجمه، ص ۲۵۱، پاورقی ۶ و...:

هربرت، ص ۴۶.

۳۶. متن اصلی، ص ۱۹۴، ارجاع ۶۷۷ و...:

Anderson, p.147.

ترجمه، ص ۲۵۶، پاورقی ۱ و...:

آندرسن، ص ۱۶۰.

۳۷. متن اصلی، ص ۱۹۶، ارجاع ۵۹۶:

Dickson and Welch, Vol.1, p.54.

ترجمه، ص ۲۵۷، پاورقی ۹:

دیکسن و ولج، ج ۱، ص ۵۴.

توضیح: این ارجاع کاملاً لاتین نبایستی به فارسی ترجمه می‌شد، عنوان کامل اثر به شرح

ذیل می‌باشد:

Dickson, M.B. and Welch, S.C. Introduction. *The Houghton Shahnameh*. 2 vols. (Cambridge 1981).

۳۸. متن اصلی، ص ۲۰۴، پاورقی ۷۶۴ و...:

Ade, p.441.

ترجمه، ص ۲۶۸، پاورقی ۲ و...:

عدل، ص ۴۴۱.

توضیح: این اثر پایان‌نامه غیره منتشره مرحوم دکتر شهریار عدل، به زبان فرانسه است و

نمی‌بایست ترجمه می‌شد مشخصات کامل این ارجاع به شرح ذیل است:

Ade, Chahryar. *Siyaqi-Nezam – Fotuhate Homayun – “Les Victoires augustes”*, 1007/1598. (unpublished thesis Sorbonne – Paris 1976).

۳۹. متن اصلی، ص ۲۰۵، ارجاع ۷۷۲ و...:

Yusef, pp.138-248.

ترجمه، ص ۲۶۹، پاورقی ۳ و...:

Yusef, pp.138-248.

توضیح: این اثر به فارسی است و مترجم باید آن را به فارسی برمی‌گرداند مشخصات این

منبع دوره صفوی به شرح ذیل است:

نقد و بررسی کتاب «دیوان و قشون در عصر صفوی» ۱۹

اسکندریبگ منشی و محمدیوسف مورخ، ذیل تاریخ عالم آرای عباسی، به تصحیح سهیلی خوانساری، تهران، کتابفروشی اسلامیة، ۱۳۱۷.
۴۰. متن اصلی، ص ۲۰۶، ارجاع ۷۷۵ و...:

Sherly, p.323.

ترجمه، ص ۲۷۰، پاورقی ۳ و...:

شرلی، ص ۳۲۳.

توضیح: این منبع به لاتین بوده و مشخصات آن به شرح ذیل می‌باشد:

Sherly, Sir Anthony and his Persian adventures. Ed. Sir Denison Ross (London 1933).

۴۱. متن اصلی، ص ۲۰۸، ارجاع ۷۸۸:

Minorsky, "A Soyurghal", P.959.

ترجمه، ص ۲۷۳، پاورقی ۴:

مینورسکی، *A Soyurghal*، ص ۹۵۹.

۴۲. متن اصلی، ص ۲۲۱، ارجاع ۸۷۸:

Bell, pp. 307-308.

ترجمه، ص ۲۸۹، پاورقی ۷:

بل، ص ۳۰۷-۳۰۸.

توضیح: مشخصات کامل این اثر به شرح ذیل است:

Bell, John. "Travels from St. Petersburg in Russia to Various parts of Asia in 1716, 1719, 1722, &c.", in John Pinkerton, *A General Collection 17 vols.* (London 1808-14), vol.7.

۴۳. متن اصلی، ص ۲۲۰، ارجاع ۸۶۴ و...:

Boxer, p.135.

ترجمه، ص ۲۸۷، پاورقی ۸ و...:

باکسر، ص ۱۳۵.

توضیح: مشخصات کامل این اثر به شرح ذیل است:

Boxer, C.R. ed. *Commentaries of Ruy Freyre de Andrade* (London 1930).

۴۴. متن اصلی، ص ۲۲۴، ارجاع ۹۰۴:

Yuri A. Miller, "Iranian Swords of the seventeenth century with Russian inscriptions in the collection of the state Hermitage Museum". In Elgood. PP.48-136.

ترجمه، ۲۹۳، پاورقی ۲:

yuri A. Miller «شمشیرهای ایرانی قرن هفدهم با نوشته‌های روسی در مجموعه موزه دولتی هرمتاژ» در Elgood, pp.136-148.

توضیح: بدیهی است در ارجاع‌های لاتین، عناوین مقالات هم باید به همان صورت اصلی باشد و در صورت اصرار، به موازات لاتین، می‌توان آن را به فارسی هم ترجمه کرد. البته صرفاً جهت اطلاع خواننده و نه برای سرچ و ارائه اطلاعات کتاب‌شناسی.

۴۵. متن اصلی، ص ۲۲۵، ارجاع ۹۱۵ و...:

Zygliski, pp.213-238.

ترجمه، ص ۲۹۴، ۵ و...:

زیگولسکی، ص ۲۱۳-۲۳۸.

توضیح: مشخصات کامل کتاب‌شناسی منبع مذکور به شرح ذیل است:

Zdzislaw Zygliski Jr. "Islamic weapons in Polish collections and their provenance", in Robert Elgood ed. *Islamic Arms and Armour* (London 1979), pp.213-238.

۴۶. متن اصلی، ص ۲۲۵، ارجاع ۹۱۹:

Ivanov, "A group of Iranian daggers of the period from the fifteenth century to the beginning of the seventeenth with Persian inscription", in Elgood, pp.64-77.

ترجمه، ص ۲۹۴، پاورقی ۱۰:

ایوانف «تعدادی خنجر ایرانی از دوره قرن پانزدهم تا آغاز قرن هفدهم با نوشته‌های ایرانی» در الگود، ص ۷۷-۹۴.

توضیح: در این ارجاع و ارجاع فوق، منظور از inscription نوشته نیست بلکه حکاکی و دست‌نوشته‌های منقوش بر روی اشیا و ابزارآلات می‌باشد. ضمن اینکه این ارجاع لاتین هم نمی‌بایست به فارسی ترجمه می‌شد. نکته قابل ذکر اینکه مترجم در ص ۲۹۴، همین مؤلف و اثرش را به لاتین و به شکل درستی ارجاع داده است:

Ivanov, nr,248.

۴۷. متن اصلی، ص ۲۶۳، ارجاع ۱۲۲۶:

Gray, p.135.

ترجمه، ص ۳۴۳، پاورقی ۱:

گری، ص ۱۳۵.

۴۸. متن اصلی، ص ۲۶۳، ارجاع ۱۲۲۶:

Hillenbrand, p.66 (fig.147).

ترجمه، ص ۲۶۳، پاورقی ۱:

هیلنبراند، ص ۶۶ (شکل ۱۴۷).

۴۹. متن اصلی، ص ۱۰۵، ارجاع ۲۶۰:

Krusinski, p.104.

ترجمه، ص ۱۴۲، پاورقی ۲:

Kurusinski, p.104.

توضیح: مشخصات کامل منبع مذکور به شرح ذیل می‌باشد:

Krusinski, [Judasz Tadeusz]. *The History of the Late Revolutions of Persia* (London 1740 [1973]).

افزون بر مطالب یاد شده، اشکالات دیگری هم در پاورقی‌های کتاب ترجمه وجود دارد که به اختصار به آنها نیز اشاره می‌شود.

از دوره صفوی منابع و متون فراوانی به جای مانده که نویسنده این کتاب بسیاری از آنها را مورد استفاده قرار داده است هر یک از این متون به اهتمام، به تصحیح، به کوشش، زیر نظر و... فردی به زیور طبع آراسته شده‌اند. نویسنده انگلیسی همه اینها را با علامت اختصاری (ed) آورده است، لکن وظیفه مترجم است که با رجوع به منابع و متون مربوطه، عبارت دقیق قید شده بر روی کتاب‌های مرجع را در ترجمه هم وارد کند در این بخش از این دست اشتباهات و مواردی که به حیث کتاب‌شناسی درست ترجمه نشده یا جا افتاده‌اند، به اجمال اشاره می‌شوند.

۱. ص ۲۸ ترجمه، پاورقی ۹: محمد بن معصوم خواجه‌گی، خلاصه السیر، به کوشش ایرج

افشار.

شکل صحیح: محمد بن معصوم بن خواجه‌گی، خلاصه السیر، زیر نظر ایرج افشار.

۲. ص ۳۰ ترجمه، پاورقی ۲: قصص الخاقانی، به کوشش حسن سادات ناصری.

شکل صحیح: قصص الخاقانی، تصحیح و پاورقی حسن سادات ناصری.

۳. ص ۳۳ ترجمه، پاورقی ۲: ذیل تاریخ عالم آرای عباسی، به کوشش سهیلی خوانساری.

شکل صحیح: ذیل تاریخ عالم آرای عباسی، تصحیح سهیلی خوانساری.

۴. ص ۳۷ ترجمه، پاورقی ۱: تذکره صفوی، به کوشش ابراهیم باستانی پاریزی.

شکل صحیح: تذکره صفویه کرمان، تصحیح، ابراهیم باستانی پاریزی.

۵. ص ۳۷ ترجمه، پاورقی ۵: برافتادن صفویان و برآمدن محمد افغان.

شکل صحیح: برافتادن صفویان و برآمدن محمود افغان.

۶. متن اصلی، ص ۱۳۱، ارجاع ۵۵:

The term pranqah or Forced Laborers, pressed soldiers in this Case

توضیح: این مطلب در این بخش از ارجاع ۲، ص ۱۷۵ ترجمه نشده است که ترجمه آن به

شرح ذیل می‌باشد:

اصطلاح پرانکه، نیروی کار اجباری، در این حالت به نظام اجباری سربازی اطلاق

می‌گردید.

در دنباله همین ارجاع مطالب دیگری ترجمه نشده است:

For green hats also see ...

برای اطلاع از کلاه‌سبزه‌ها ر.ک:

Here referring to khvarezm and uzbeq forces. On this term see

اینجا نیروهای خوارزم یا ازبک خوانده می‌شوند برای اطلاع از این عبارت ر.ک:

۷. متن اصلی، ص ۲۲، ارجاع ۱۴۲:

... dated 1131/24 August 1721.

ترجمه، ص ۴۰، پاورقی ۱۱:

... تاریخ ۲۴/۱۱۳۱/اوت ۱۷۲۱.

توضیح: ماه آگوست به اشتباه اوت ترجمه شده است.

۸. متن اصلی، ص ۳۸، ارجاع ۲۵۵:

Nasiri, *Dastur*, p.235.

ترجمه، ص ۶۰، پاورقی ۱۰:

نقد و بررسی کتاب «دیوان و قشون در عصر صفوی» ۲۳

نطنزی، دستور، ص ۹۰.

توضیح: نام صحیح مؤلف، نصیری است (محمدابراهیم بن زین العابدین نصیری) که کتاب دستور شهریاران را تألیف نموده است.

۹. متن اصلی، ص ۸۷، ارجاع ۴۷:

Khosrou b. Moh.b.Manuchehr Ardalan. *Lobbal-Favarikh...*

ترجمه، ص ۱۲۱، پاورقی ۲:

خسرو بن محسن بن منوچهر اردلان، لب التواریخ ...

توضیح: خسرو بن محمد بن منوچهر اردلان به عنوان مؤلف صحیح است.

۱۰. متن ترجمه ص ۱۲۷، پاورقی ۷: تاریخ شاه اسماعیل و شاه طهماسب صفوی، به

کوشش محمدعلی جراحی.

توضیح: تصحیح و تحشیه محمدعلی جراحی صحیح است.

۱۱. متن اصلی، ص ۹۶، ارجاع ۱۰۶:

... (Lisbon 1991).

ترجمه، ص ۱۳۱، پاورقی ۳:

(London 1991).

توضیح: محل نشر این اثر در ترجمه از لیسبون به لندن تبدیل شده است.

۱۲. متن اصلی، ص ۹۹، ارجاع ۱۵۳:

D Allesandrini

ترجمه، ص ۱۳۵، پاورقی ۱:

الساندرینی.

توضیح: تلفظ صحیح این اسم دالساندری می باشد.

۱۳. متن اصلی، ص ۱۲۵، ارجاع ۱۲:

Dehgan, Ebrahim.

ترجمه، ص ۱۶۷، پاورقی ۴:

ابراهیم دهقان.

توضیح: ابراهیم دهگان صحیح است.

۱۴. متن ترجمه، ص ۱۷۸، پاورقی ۱: تهرانی، ابوبکر، دیاربکره.

توضیح: طهرانی صحیح است. درست است که طهرانی و تهرانی هر دو نوشته می‌شوند؛ اما رعایت عنوان اسم اعلم مندرج بر روی کتاب و شناسنامه آن الزامی است.

۱۵. متن اصلی، ص ۱۳۹، ارجاع ۱۰۲:

Qara Hasan qurchi-ye tir va Kaman was made khan. Savary, History, vol.2, p.578.

توضیح: این جمله و ارجاع آن در ص ۱۸۶ ترجمه، پاورقی ۲ جا افتاده است.

۱۶. متن اصلی، ص ۱۳۹، ارجاع ۱۰۲:

Moh. Sharif Beg.

ترجمه، ص ۱۸۶، ارجاع ۲:

محسن شریف بیگ.

توضیح: محمد شریف بیگ صحیح است.

۱۷. متن اصلی، ص ۱۴۲، ارجاع ۱۴۶:

Vaqaye al-senin va alavam.

ترجمه، ص ۱۸، ارجاع ۵:

وقایع السنین و اعلام.

توضیح: وقایع السنین و الاعوام صحیح است.

۱۸. متن اصلی، ص ۱۴۵، ارجاع ۱۷۹:

Bedik.

ترجمه، ص ۱۹۲-۱۹۳، پاورقی ۶:

بریک.

توضیح: بدیک صحیح است.

۱۹. متن اصلی، ص ۱۵۶، پاورقی ۲۵۸ و...:

Dhoka, p.188.

ترجمه، ص ۲۰۶، پاورقی ۳:

ذکاو، ص ۱۸۸.

توضیح: عنوان صحیح یحیی ذکاء است که کتاب ارتش شاهنشاهی ایران از کورش تا پهلوی را نوشته است.

نقد و بررسی کتاب «دیوان و قشون در عصر صفوی» ۲۵

۲۰. متن اصلی، ۱۷۱، ارجاع ۴۲۷:

Nasiri, *Dustur*, pp.59, 61, 196.

ترجمه، ص ۲۲۵، پاورقی ۵:

نصیری، ص ۵۹، ۶۱، ۱۹۶.

توضیح: در اینجا منظور نصیری، نویسنده کتاب دستور شهریاران است و ذکر عنوان اثر لازم است تا با نصیری نویسنده کتاب القاب و مواجب دوره سلاطین صفوی اشتباه نشود.

۲۱. متن اصلی، ص ۱۹۵، ارجاع ۶۷۹:

RiazulIslam. *A Calendar of documents on Indo-persian relation (1500-1750)* 2 Vols. (Karachi 1979), Vol.1, p.328.

ترجمه، ص ۲۵۵، پاورقی ۵:

RiazulIslam, *Calendar*, vol.1, p.328.

توضیح: بقیه مشخصات منبع یاد شده حذف شده و در کتاب ترجمه نیامده به علاوه اینکه نحوه نگارش نام نویسنده این اثر هم خالی از اشکال نیست.

۲۲. متن ترجمه، ص ۳۳۳، پاورقی ۳: بیانی، خان بابا، تاریخ نظامی ایران - جنگ‌های دوره صفوی.

توضیح: در این عنوان صفویه صحیح می‌باشد.

۲۳. متن اصلی، ص ۲۶۱، ارجاع ۱۲۰۱:

Marashi, *Tarikhe Khandan*, pp.eighteen-twenty.

ترجمه، ص ۳۴۰، پاورقی ۲:

مرعشی، تاریخ خاندان، ص ۱۸-۲۱

توضیح: صفحات هجده - بیست و یک صحیح می‌باشد و این صفحات مربوط به مقدمه کتاب است نه اصل کتاب.

۲۴. متن اصلی، ص ۲۱۹، ارجاع ۸۵۷:

Allami, vol 1, p.118.

ترجمه، ص ۲۸۷، پاورقی ۲:

غلامی، ج ۱، ص ۱۱۸.

توضیح: نام دقیق نویسنده علامی (ابوالفضل)، نویسنده آئین اکبری است.

۲۵. متن اصلی، ص ۲۰، ارجاع ۱۱۰:

Floor, Willem, *The Afghan Occupation of safavid Persia 1721-1729* (Paris 1998), p.26.

توضیح: این ارجاع در ص ۳۷ ترجمه از قلم افتاده است.

۲۶. متن اصلی، ص ۴۶، ارجاع ۳۴۲:

... For details about their tasks see Floor, *Fiscal History*, Chapter three.

توضیح: این بخش در ص ۷۰-۷۱ ترجمه به عنوان بخشی از پاورقی ۹ جا افتاده است.

۲۷. متن اصلی، ص ۴۷، ارجاع ۳۵۰:

... In 1714 the *nazer* was Mirza Khalil. ARA.KA 1740 (27/8/1714). F. 2268.

توضیح: در ص ۷۱ ترجمه، به عنوان بخشی از پاورقی ۸ جا افتاده است.

۲۸. متن اصلی، ص ۵۳، ارجاع ۳۹۵:

... He was not a friend of the VOC

توضیح: در ص ۷۹ ترجمه، به عنوان جمله ای در پاورقی ۸ جا افتاده است.

۲۹. متن اصلی، ص ۲۸۸:

Janabadi, Mirza Beg Hassan b. Hoseini.

ترجمه، ص ۳۷۰:

جنابادی، میرزاییگ حسن.

توضیح: شکل صحیح آن: میرزاییگ حسن بن حسینی جنابادی

۳۰. متن اصلی، ص ۲۹۰:

Natanzi, Mahmud b. Hedayatollah Afushteh-ye.

ترجمه، ص ۳۷۲:

نطنزی، محمود بن هدایت الله آشفته.

توضیح: شکل صحیح آن: نطنزی، محمود بن هدایت الله افوشته ای

۳۱. متن اصلی، ص ۲۹۰:

Tarikh-e Qezelbashan

ترجمه، ص ۳۷۱:

تاریخ قزلباش

توضیح: شکل صحیح آن: تاریخ قزلباشان

- نکته دیگری که در انتهای این مبحث بیان آن ضرورت دارد، اینکه برخی از منابع و مآخذی که در متن کتاب استفاده شده است در فهرست منابع و مآخذ کتاب انتهای از قلم افتاده است از جمله:
- پرهام، سیروس، «اسناد سازمان اسناد ملی ایران»، راهنمای کتاب، ۱۷، ۱۳۵۳.
 - حسینی، خورشاه بن قباد، تاریخ ایلچی نظام شاه، تصحیح محمدرضا نصیری، -کونیچی هانهدا، (تهران ۱۳۷۹).
 - دنبلی، عبدالرزاق مفتون، مآثر سلطانیه (تاریخ جنگ‌های ایران و روس)، با مقدمه و فهرست‌ها به اهتمام غلامحسین صدری افشار، (تهران ۱۳۵۱).
 - رائین، اسماعیل، ایرانیان ارمنی، (تهران ۱۳۵۶).
 - نصرآبادی، میرزا محمدطاهر، تذکره نصرآبادی، تصحیح وحید دستگردی، (کتابفروشی فروغی-بی‌تا).
 - مروی، محمدکاظم، تاریخ عالم آرای نادری، ۳ ج، به کوشش محمدامین ریاحی، (تهران ۱۳۶۹).
 - دبیرسیاقی، محمد (به کوشش)، تذکره الملوک، (تهران ۱۳۳۲).
 - شکری، یدالله (به کوشش)، عالم آرای صفوی، (تهران ۱۳۵۰).
- و موارد متعددی از منابع لاتین که از قلم افتاده و از ذکر آن خودداری می‌شود.
۲. اعلام انسانی که درست ترجمه نشده و یا به شکل صحیح آن مطابق ضبط منابع و متون دوره صفوی، در ترجمه قید نشده‌اند.

متن اصلی	صفحه	متن ترجمه	صفحه	ترجمه صحیح
Mahmud Khan	۴	محمدخان	۱۸	محمودخان (منظور محمود افغان است).
Abdal Beg Dedeh	۱۲ پاورقی	عبدل‌بیگ دده	۲۷ پاورقی	ابدال‌بیگ دده
Zeinal khan Shamlu	۱۳	زینال‌خان شاملو	۲۸	زینل‌خان شاملو
Olama Tekellu	۱۴	اولاما تکلو	۲۹	الامه تکلو
Jani khan	۱۸	ینی‌خان	۳۶	جانی‌خان
Mirza Razi	۲۸	میرزا رضا	۴۷	میرزا رضی
Din Zakariya - Emir shams al Tabrizi kajuji	۳۵	امیر شمس‌الدین زکریا تبریزی کجوجی	۵۷	امیر شمس‌الدین زکریا تبریزی کجوجی
Mahmud khan (Jan) Deilami Qazvini	۳۵	محمدخان (جان) دیلمی قزوینی	۵۷	محمودخان (جان) دیلمی قزوینی

متن اصلی	صفحه	متن ترجمه	صفحه	ترجمه صحیح
Mir Zakariya Kehaji	۳۵ پاورقی	میرزکریا کیجاجی	۵۷ پاورقی	میرزا زکریا کججی
Mirza Jafar Savaji	۲۵	میرزا جعفر سارجی	۵۸	میرزا جعفر ساوجی
Mirza Beg [Sabaqi]	۳۶	میرزا بیگ [سبقی]	۵۸	میرزا بیگ [سابقی]
Mir Enayatollah khvari	۳۶ پاورقی	میرعنایت‌الله خوری	۵۸ پاورقی	میرعنایت‌الله خواری
Aga Moh Farahani	۳۶ پاورقی	آغامحسن فراهانی	۵۸ پاورقی	آقامحمد فراهانی
Mohammadi Beg Tabrizi kejaji	۳۶ پاورقی	محمدی بیگ تبریزی خججی	۵۹ پاورقی	محمدی بیگ تبریزی کججی / کججی
Hatem Beg Ordubadi	۳۷	خاتم بیگ اردوبادی	۵۹	خاتم بیگ اردوبادی
Mohammad Ali khan Mokri	۳۸	محمدعلی خان فکری	۶۱	محمدعلی خان مگری
Farajollah khan Abdollu	۳۸	فرج‌الله خان عبدلو	۶۱	فرج‌الله خان عبدلولو
Mirza shah Ghazi	۴۲	میرزاشاه قاری	۶۶	میرزا شاه غازی
Mir Moh. Mamuri	۴۶	میرمحمد مأموری	۷۱	میرمحمد معموری
Ernada Mohammad	۵۰	عماده محمد	۷۵	عمادا محمد
Mirza Rafia	۵۳	میرزا رفیع	۷۹	میرزا رفیعا
Qaytmes Beg	۷۱	قایتمش بیگ	۱۰۱	قایتمس بیگ
Yosef Agha	۷۱ پاورقی	یوسف آغا	۱۰۱ پاورقی	یوسف آقا
D' Allesandri	۷۳	دوالساندری	۱۰۴	دالساندری
Dinlu - Salim khan Shams al	۸۶ پاورقی	سلیم خان شمس‌الدین	۱۱۹ پاورقی	سلیم خان شمس‌الدینلو
Khan Ahmad khan Ardalan	۸۷ پاورقی	خان احمدی اردلان	۱۲۱ پاورقی	خان احمدخان اردلان
Karkia Mirza Ali	۸۸ پاورقی	کاکیا میرزاعلی	۱۲۲ پاورقی	کارکیا میرزاعلی
Membre'	۹۰	ممبر	۱۲۴	ممبره
Bengi Malek	۹۰	بیگی ملک	۱۲۴	بنگی ملک
Vali khalifeh - ye Shamlu	۹۲ پاورقی	والی خلیفه شاملو	۱۲۷ پاورقی	ولی خلیفه شاملو
Mohammad Sharif khan Chaoslu	۹۵	محمدشریف‌خان چاوسلو	۱۳۱	محمدشریف‌خان چاوشلو
D Allesandrini	۹۹ پاورقی	الساندرینی	۱۳۵ پاورقی	دالساندری
Qur khoms Soltan	۱۰۴ پاورقی	قورخومن	۱۴۱ پاورقی	قورخمس سلطان
Malek Agha	۱۰۷	ملک آغا	۱۴۴	ملک آقا
Dehgan, Ebrahim	۱۲۵ پاورقی	دهقان، ابراهیم	۱۶۷ پاورقی	دهگان، ابراهیم
D' Allesandri	۱۳۴	دی الساندری	۱۷۸	دالساندری
Nejati Lughal	۱۳۴ پاورقی	نجاتی لغال	۱۷۸ پاورقی	نجاتی لوغال
Shah Qoli Aqaye Buyi Nukar	۱۳۸ پاورقی	شاه‌قلی آقای بیوک نوکر	۱۸۳ پاورقی	شاه‌قلی آقای بوی نوکر
Qarachqay Beg	۱۳۹ پاورقی	قاراقچای بیگ	۱۸۵ پاورقی	قرچقای بیگ
Abdal Ali Beg Dedeh	۱۴۰	عبدالعلی بیگ دده	۱۸۶	ابدال علی بیگ دده
Moh. Sharif Beg	۱۳۹ پاورقی	محسن شریف‌بیگی	۱۸۶ پاورقی	محمد شریف‌بیگ
Ali Beg Soklan	۱۴۰ پاورقی	علی بیگ سوکلان	۱۸۶ پاورقی	علی بیگ سوکلان
Yakan Beg	۱۴۰	یاکان بیگ	۱۸۷	یکان بیگ
Nadher Beg	۱۴۰	نادریگ	۱۸۷	نذریگ

متن اصلی	صفحه	متن ترجمه	صفحه	ترجمه صحیح
Dura Beg	۱۴۱	دورابگ	۱۸۷	دره‌بگ
Kachal Mostaf Afshar	۱۴۱	کاچال مصطفی افشار	۱۸۸	کچل مصطفی افشار
Qapaneh Oghli	۱۴۲	قاپانا اوغلی	۱۸۸	قپانا اغلی
Amir Aslan khan Arshlu Afshar	۱۴۱ پاورقی	امیر اصلان خان ارش لو افشار	۱۸۸ پاورقی	امیر اصلان خان ارشلوی افشار
Jani khan	۱۴۲ پاورقی	جانی خان	۱۸۹ پاورقی	جانی خان
Farajollah khan Abdollu	۱۴۳	فرج‌الله خان عبدللو	۱۹۰	فرج‌الله خان عبدللو
Mohammad Reza khan Abdollu	۱۴۳	محمد رضا خان عبدللو	۱۹۰	محمد رضا خان عبدللو
Qanbar Beg Qozuboyuklu	۱۴۷ پاورقی	قنبربگ قوزوبوکلو	۱۹۵ پاورقی	قنبربگ کوزی بیوکلو
Ghayath al _Din of Sistan	۱۴۹	غیاث‌الدین سیستانی	۱۹۷	غیاث‌الدین حاکم سیستان
Khondekar	۱۴۹	خوندکار	۱۹۷	خواندگار
Vali Beg Ev _oglu	۱۵۱ پاورقی	ولی‌بگ او اوغلو	۱۹۹ پاورقی	ولی‌بگ ابواغلی
Shabik khan Shebani	۱۵۹	شبیگ خان سیستانی	۲۱۰	شبیگ خان شبیانی
Duraq Beg	۱۶۰	دوراق‌بگ	۲۱۱	دوراق‌بگ
Molla Jalal	۱۶۰	ملاجمال	۲۱۲	ملاجلال
Purchas	۱۶۱	پرکاس	۲۱۲	پرچاس
Hosein Chavuslu	۱۶۲	حسین چاوس لو	۲۱۴	حسین چاوش لو
Ahmad Shah Durrani	۱۶۵	احمدشاه دوزانی	۲۱۸	احمدشاه درزانی
Ev _oglu	۱۶۹	او اوغلی	۲۲۲	ابواغلی
Mahmud agha	۱۶۹	محمود آغا	۲۲۳	محمود آقا
Qarchaqay khan	۱۷۲	قارچاقای خان	۲۲۶	قرچقای خان
Qarchaqay khan	۱۷۲ پاورقی	قورچیان خان	۲۲۶ پاورقی	قرچقای خان
Fernam Gomes de Lemos	۱۷۸	فرنام گومز دولوموس	۲۳۴	فرنانو گومز دولومز
Uzbek khan	۱۸۱	ازبک خان	۲۳۸	خان ازبک
Shahverdi khan cheshmkazik	۱۸۶	شاه وردی خان چشم قازق	۲۴۴	شاهوردی خان چشمکازک
Don Juan	۱۹۰	دون خوان	۲۵۰	دون ژوان
Zeno	۲۱۹	زنون	۲۸۶	زنو = کاترینوزنو
Emperor Homayun	۲۱۹	همایون شاه	۲۸۷	امپراتور همایون
Pincon	۲۱۹	پنیکون	۲۸۷	پین کن = منشی شرلی
Qoduz Soltan	۲۴۴	قودوز سلطان	۳۱۷	قدوز سلطان
Safi vali khalifeh	۲۴۴	صافی ولی خلیفه	۳۱۸	صافی ولی خلیفه
Kustandil	۲۶۹	کوستاندیل	۳۵۱	کستندیل

۳. اعلام قبایل، طوایف، ملیت‌ها و... که به درستی ترجمه نشده یا مطابق ضبط منابع و

متون دوره صفوی در ترجمه قید نشده‌اند.

متن اصلی	صفحه	متن ترجمه	صفحه	ترجمه صحیح
Mousellu	۱۱ و موارد دیگر	موصولو / موصلی	۲۶ و موارد دیگر	موصولو
The Dutch	۲۰	هلند	۳۷	هلندیان
Qoyunlu - Qara	۵۱	آق قویونلو	۷۶	قرا قویونلو
The Dutch embassy	۵۶	سفارت هلند	۸۳	سفیر هلند
Carmelites	۶۶	کارملیتس	۹۵	کارملیت‌ها
Local dynasty	۸۳	سرکرده محلی	۱۱۵	خاندان / دودمان محلی
Georgian princes	۸۳	امرای گرجی	۱۱۵	شاهزادگان گرجی
Christian valis	۸۴	والی مسیحی	۱۱۷	والیان مسیحی
Charkes	۸۴	چارکز	۱۱۷	چرکس
Turkoman	۱۲۸ و موارد دیگر	ترک	۱۷۱ و موارد دیگر	ترکمن
Khanislu	۱۲۹	خانیس‌لو	۱۷۲	ختیس‌لو
Chemishkazaklu	۱۲۹ و ۱۸۶	چمیش قازاق / چشم قازق	۱۷۲ و ۲۴۴	چمشکزک لو
Chagani	۱۳۵ و ۱۸۲	چگانی / چاغنی	۱۷۸ و ۲۳۸	چگنی
Padar	۱۴۶ پاورقی	پدر	۱۹۳ پاورقی	پادار (نام طایفه‌ای)
Varsaq	۱۵۰	وارساق	۱۹۸	ورساق
Buzjelu	۱۵۰	بوزجیلو	۱۹۸	بزچلو / بزچلو
Bijerlu	۱۴۲	بجزلو	۱۸۹	بیجزلو
Qaramanlu	۱۵۰ پاورقی و ۲۰۱	قار قانلو / قهرمانلو	۱۹۹ پاورقی و ۲۶۳	قرامانلو
Mirza khan of Mazandaran	۱۵۲	میرزاخان مازندرانی	۲۰۱	میرزاخان مازندران
Janissaries	۱۶۹	ینی سری‌ها	۲۲۳	ینی چری / ینی چریک
ZafarLo	۱۷۸	ظفرلو	۲۲۴	زعفرلو
EnanLu	۱۸۲	عنانلو	۲۳۹	اینانلو
Reneyado Armenians	۱۸۲	ارمنیان باغی	۲۴۰	ارمنیان نو مسلمان
Lakhi	۱۸۶ پاورقی	لکی	۲۴۴ پاورقی	لاخی
Albuquerque the Portuguese vice roy	۱۹۳	آلبوکرک فرمانروای پرتغالی	۲۵۴	آلبوکرک نایب‌السلطنه پرتغال
Portuguese renegades	۱۹۴	باغیان پرتغالی	۲۵۴	مرتدان پرتغالی
GiLaki	۲۱۶	گیلان	۲۸۳	گیلکی
A Moor	۲۱۷ و ۲۵۱	یک مغربی	۲۸۴ و ۳۲۷	یک مسلمان
The Dutch	۲۲۲	هندی‌ها	۲۹۰	هلندی‌ها
Majesty	۲۲۷	ولی نعمت	۲۹۶	اعلیحضرت
Royal pages	۲۳۷	نورزندگان دربار	۳۰۸	غلام‌چگان دربار
Student of Safavids history	۲۴۵	دانشجویان تاریخ صفوی	۳۱۸	پژوهشگران تاریخ صفویه

۴. اعلام جغرافیایی که درست ترجمه نشده یا به شکل صحیح آن مطابق ضبط منابع و متون

دوره صفوی در ترجمه قید نشده‌اند.

متن اصلی	صفحه	متن ترجمه	صفحه	ترجمه صحیح
Mosul-Miniato	۷۳	موصل	۱۰۳	موصل کوچک / صغیر
Khvar	۸۱	خَور	۱۱۳	خوار (در سمنان)
Chokur	۸۱	چوخور	۱۱۳	چخور
Hablroud	۸۱ پاورقی	حلب رود	۱۱۳ پاورقی	هبلرود
Mezkheta	۸۵	مزختیا	۱۱۸	متسختا (گرجستان)
Masaq	۸۵	مَسک	۱۱۸	مسق (گرجستان)
Suram	۸۵	سورام	۱۱۸	صورم (گرجستان)
Gremi	۸۵	گِرمی	۱۱۸	گِرمی
Seven districts of Georgia	۸۶	هفت ناحیه گرجستان	۱۱۹	گرجستان سیمه
Hoveizeh	۸۷	هویزه	۱۲۰	حویزه توضیح: در سال ۱۳۱۴ مطابق تصویب هیئت وزیران هویزه شده بنابراین مطابق منابع عصر صفوی حویزه صحیح است.
Kara Qaytaq	۸۷	قارا قایتاق	۱۲۱	قارا قیتاق (داغستان)
Kudom	۸۸	کودام	۱۲۲	کوهدم (درگیلان)
Kaskar	۸۸ پاورقی	کاشغر	۱۲۳ پاورقی	کسگر / گسگر
Seistan (4 out of 14 districts)	۸۹	۴ ناحیه از ۱۴ ناحیه	۱۲۳	۴ بلوک از ۱۴ بلوک
Provinces	۹۴	ولایات	۱۲۹	ایالات
Shekar Ali	۹۷	علی شکر	۱۳۳	علیشکر
Country	۹۹	ولایات	۱۳۵	کشور
Iesed	۹۹	—	۱۳۵	یزد
Chilmisnar	۹۹	Chilmisnar	۱۳۵	اصطخر
Akhasteh	۹۹	آخاسته	۱۳۵	آخسقه
Akhastabad	۹۹	اخاستاباد	۱۳۵	اخستاباد
Aqcheh-Qaleh	۹۹	آقچه قلعه	۱۳۵	آعچه قلعه
Baliyan	۱۰۰	بالیان	۱۳۵	بلیان
Chemeshkork	۱۰۰	چمشکورک	۱۳۶	چشمکرک
Darabjerd	۱۰۰	داراب جرد	۱۳۶	دارابجرد
Kolhar	۱۰۰	کُل هر	۱۳۶	کلهر
Fusanj	۱۰۰	فوسنج	۱۳۶	فوشنج
Jejektu	۱۰۰	جی جک تو	۱۳۶	جیجکتو
Kusuyeh	۱۰۱	کُسویه	۱۳۶	کوسویه
Nesavdrun	۱۰۱	Nesavdrun	۱۳۶	نساودرون

ترجمه صحیح	صفحه	متن ترجمه	صفحه	متن اصلی
پنجده	۱۳۶	پنج ده	۱۰۱	Panjdeh
قیانات	۱۳۶	Qabanat	۱۰۱	Qabanat
قزل آجاج	۱۳۶	قزل عجاج	۱۰۱	Qezel Ajaj
سجاوند	۱۳۷	Sajavand	۱۰۱	Sajavand
خبیص	۱۶۰	خبیز	۱۲۰	Kabiz
غجدوان		قاچ دوان	۱۳۱	Ghac-davan
گنجه بکول	۱۸۴	گنجه به کول	۱۳۸	Ganjeh-ba-kul
شماخی	۲۱۲	سمرقند	۱۶۰	Shamakhi
شاه جهان آباد در هند	۲۱۸	هند	۱۶۵	Jahanabad in India
مچلی (بندری در دکن)	۲۱۸	ماچلی	۱۶۵	Machli
نمایندگان ونیز در لوانت (شرق طالع)	۲۳۲	عوامل اش در شرق	۱۷۶	... its agents in the Levant
کمپانی هند شرقی انگلیس	۲۳۷	کمپانی هند شرقی	۱۸۰	EIC
ابرکو	۲۴۳ پاورقی	ابرکو	۱۸۵ پاورقی	Aberquh
ماردین	۲۴۸	مردین	۱۸۹	Mirdin
حصن کیف	۲۴۸	آسانچیف	۱۸۹	Asanchif
کالیکوت	۲۴۸	—	۱۸۹	Calicut
دم دم (قلعه)	۲۶۵	دومدم	۲۰۲	Domdom
پایتخت	۲۷۹	ارک	۲۱۳	Capital
ساخلوهای شهرهای داخلی (منظور اینکه شهرهای مرزی را شامل نمی شود)	۲۷۸	سربازخانه‌های موجود در داخل شهرها	۲۱۲	The garirisons in the cities of the interior
مسکوی	۲۸۷	مسکو	۲۱۹	Moscovy
دمشق / دمشق	۳۰۱	—	۲۳۰	Damask
سواره نظام عثمانی	۳۲۰	سواره نظام	۲۴۶	Turkis cavalry
ارزروم	۳۲۰	ارضروم	۲۴۶	Erzerum
حصار شیرحاجی	۳۲۴	حصار شیرحجی	۲۴۸	Hesar-e shir-hajji
ماورای قفقاز	۳۲۵	ماوراء النهر	۲۵۰	Transoxianian
چمن بسطام	۳۵۱	دشت بسطام	۲۷۰	The Bestam Plain

۵. اصطلاحات دیوانی که به درستی ترجمه نشده یا مطابق ضبط منابع و متون دوره صفوی

در ترجمه قید نشده‌اند.

متن اصلی	صفحه	متن ترجمه	صفحه	ترجمه صحیح
The Safavid state manual	اول پیشگفتار	دست‌نامه دولت صفوی	۱۰	دستورالملوک (راهنما / آیین‌نامه / دستورالعمل دولت صفوی)
Avaraje nevis	۴ و موارد دیگر	اجاره‌نویس	۱۸ و موارد دیگر	اواراجه‌نویس
Qadi	۶	خلیفه	۲۰	قاضی
Mohammad-e Kolli va jozvi mamlakat	۷	مهمات کل و جزء مملکت	۲۱	مهمات کلی و جزئی مملکت
Motlaqal-enani	۷	مطلق العنان	۲۱	مطلق العنانی
Secular, temporal regent	۸	نماینده موقت و عادی	۲۲	(وکیل) نماینده عرفی و دنیوی
Administrative and Financial affairs	۹	رسیدگی به امور اداری و مالی	۲۳	تمشیت مهمات ملک و مال
Chronicles	۷	وقایع‌نامه‌های قیومیت	۲۲	وقایع‌نامه‌ها / وقایع‌نگاری‌ها
Hall va aqd	۹	حل و نقد	۲۴	حل و عقد
Divan-e ala	۱۱ پاورقی و موارد مکرر دیگر	دیوان اعلا	۲۶ پاورقی و موارد مکرر دیگر	دیوان اعلی
He was charged with the management of the omur-e jomhur	۱۱ پاورقی	او مسئول امور جمهور بود	۲۶ پاورقی	او مسئول رتق و فتق امور جمهور بود
Emir al-omara	۱۲ پاورقی	امیر	۲۷ پاورقی	امیرالامراء
Rateq va fateq-e omur	۱۶	رتق و فتق امور	۳۳	راتق و فاتق امور
Vakil's chancellery fees	۱۶	دستمزد وکیل از دیوان اعلا	۳۳	رسوم دیوانی وکیل
Qollar-aghasi	۱۸ و موارد مکرر دیگر	قول لار آغاسی	۳۵ و موارد مکرر دیگر	قوللر آقاسی
Marshal's baton	۲۰	عصای مخصوص	۳۷	گرز سالاری
Beglar-beigi	۲۱ پاورقی و موارد مکرر دیگر	بگلربیگی	۳۹ پاورقی و موارد مکرر دیگر	بیگلربیگی توجه: تقریباً در هیچ‌یک از متون عصر صفوی اصطلاح بگلربیگی به کار نرفته است.
Eshik aghasi	۲۴ پاورقی و موارد مکرر دیگر	ایشیک آغاسی و گاهی هم ایشیک آقاسی مثلاً ص ۷۲	۴۲ پاورقی و موارد مکرر دیگر	ایشیک آقاسی
Sadrs : (head of the religious institution)	۲۷	صدر: (روحانی ارشد)	۴۶	صدر: (رئیس نهاد مذهبی)

ترجمه صحیح	صفحه	متن ترجمه	صفحه	متن اصلی
خاندان‌های دیوان‌سالار	۵۶	خانواده‌های دیوانی	۳۴	Bureaucratic administrative families
امیرالامراء فرمانده امور لشکری / نظامی بود	۶۴	امیرالامراء متصدی امور لشکری بود	۴۱	The emir al-omara was in charge of military affairs
ناظر کل عواید	۶۴	ممیز عواید	۴۱	Comptroller-general
قلمروهای دولت	۶۴	ایالت‌ها	۴۱	State domains
مستوفی خاصه	۶۷ پاورقی	مستوفی الممالک	۴۳ پاورقی	Mostoufi-ye khasseh
وزیر محال خاصه	۶۷ پاورقی و ۶۸ ص	وزیر محل خاصه	۴۳ پاورقی و ۴۴ ص	Vazir-e mahalle khasseh
اموال صونک	۶۸ پاورقی و ۶۸	اموال سونکی	۴۴ پاورقی و ۴۴	Amval-e sunk
ممالک سلطنتی	۶۸	املاک سلطنتی	۴۴	Royal domains
تشکیلات اداری خالصه	۶۸ پاورقی	تشکیلات اداری خاصه	۴۴ پاورقی	The khalesh administration
وجوه معوقه	۷۱	—	۴۶	Arrears scribe
طومار یساقی‌ها	۷۳ پاورقی	حکم یا ساقی‌ها	۴۸ پاورقی	The rolls of the yasaqis
مهردار	۷۵		۵۰	Mordar
زمین‌های ممالک	۸۰	حیطه ممالک	۵۴	Mamalek Lands
احکام التزام	۸۲	حواله نقدی احتیاطی	۵۵	The caution-money orders
تائینان دارالانشاء	۸۶	خدمه دارالانشاء	۵۸	The staff of Dar al-ensha
رؤسای دیوان	۸۶	صاحب‌منصبان دفتر	۵۹	Secretariat's managers
کاتبان جزء / زیردست / تائین	۸۶	کاتبان جوان	۵۹	The junior scribes
تعلیقه وزیر اعظم	۸۷	دستورالعمل وزیر اعظم	۵۹	The instructions of grand vizier
پروانجات و احکام دفتری	۸۷	پروانه‌ها و حکم‌ها	۵۹	The parvanehs and decrees
پروانچی	۸۸	پروانچی	۶۰	The parvanchi
ایالت (ممالک)	۸۸	دولت (ممالک)	۶۰	The state (mamalek)
دربار سلطنتی (خاصه)	۸۸	خاندان شاهی (خاصه)	۶۰	The royal household (khasseh)
لگی	۸۹	قیمومت	۶۱	Tutelage
متولیان زیارتگاه‌ها / اماکن متبرکه	۸۹	متولیان	۶۱	Shrine managers (motavallis)
ختم	۸۹	خاتمه	۶۱	Khutima
مهر ختم	۸۹ پاورقی	مهر خاتمه	۶۱ پاورقی	The mohr-e khutima
برات (تعهد پرداخت)	۹۰	برات	۶۲	Barat (payment vouchers)
حسابداران / حساب‌برسان	۹۰	—	۶۲	Accountants
فوج‌ها / واحدها / دسته‌های نظامی	۹۰	نیروهای انتظامی	۶۲	Troops
پرداخت مواجب	۹۱	پرداخت مستمری	۶۳	The Payment of Wages

ترجمه صحیح	صفحه	متن ترجمه	صفحه	متن اصلی
مُهر مُسَوَدَه دیوان	۹۱	مهر مسوده	۶۳	The chancellery's draft seal (mohr_e mosavvade)
اصطلاح تعلیقه	۹۱	تعلیقه	۶۳	The term taliqeh
دبیرخانه سلطنتی	۹۱	دفتر	۶۳	The royal secretariat
شرط نامچه اجارات	۹۱	شرط نامچه اجاره	۶۳	ye ejarat - Shartnamecheh
پروانچه ساده / معمولی	۹۱ پاورقی	پروانچه	۶۳ پاورقی	The simple parvancheh
دبیرخانه سلطنتی	۹۲	دیوان شاهی	۶۴	The royal secretariat
مُهر مهر اُثار	۹۴	مُهر مهر اُثار	۶۵	-The imprint of the mehr athar
رسیدهای پرداخت	۹۴	قبوض پرداختی	۶۵	Receipts of payments
مُهر انگشتر مهر اُثار	۹۴	مُهر انگشتر مهر اُثار	۶۵	Mohr-e angoshtar-e aftab-e athar
انگشتر خاتم‌دار	۹۴	انگشتر مهر سلطنتی	۶۵	The royal signet-ring
مُهر انگشتر	۹۵	انگشتر مُهر	۶۶	The signet-ring
فرمان‌ها و نشان‌ها	۹۵	امتیازات و مجوزها	۶۶	Patents and emanations
طوامیر بیاض	۹۵ پاورقی	طوامر بیاض	۶۶ پاورقی	Tavamere bayaz
مهر اُثر / اُثار	۹۵ پاورقی	مهر اطهر	۶۶ پاورقی	Mehr-athar
مُهرهای مسوده یا مُهرهای پیش‌نویس دیوان	۹۶	مُهرهای مربوط به دفاتر مسوده	۶۷	The mosavvadeh or draft chacery seals
حین جلوس شاه صفی اول به تخت سلطنت، مُهر چپ و راست با تشریفات تقدیم مهربار گردید.	۹۷	در جلوس شاه صفی اول به تخت سلطنت، مهربار با تشریفات مهر چپ و راست را تقدیم او کرد.	۶۷	On the accession to the throne by Safi I the mohrdrar was ceremoniously presented with the mohr-e chap va rast.
مسلّمی‌ها	۹۹	-	۶۹	Mosallamis
احکام تخصیص عایدات	۹۹	تیول نامجات	۶۹	revenue assignment The diplomas
انگشتر خاتم‌دار	۱۰۳	انگشتر	۷۲	Signet ring
پیشکار (مهتر)	۱۰۴	مهتر (خواج‌سرا)	۷۴	chamberlain (mehtar) The
کارکنان اداره / دیوان مهربار	۱۰۵	دستیاران مهربار	۷۴	The mohrdrar's staff
پروانجات	۱۰۵	پروانه‌جات	۷۵	Parvanchejat
تحصیل دار مالیاتی	۱۰۶	عامل	۷۵	Tax collector
دواتدار	۱۰۶	دفتردار	۷۵	The davatdar
مالیات چرا	۱۰۸	مالیات مرتع	۷۷	Grazing tax
حاکمان	۱۱۱ و ۱۱۲	والی‌نشین‌ها	۸۰	Governates
ارکان الدوله	۱۱۴	ارکان دولت	۸۲	Arkan-e douleh
در قرن ۱۶ این اصطلاح معمول برای سر جمع خراج را مال معهود می‌گفتند.	۱۱۴	در قرن ۱۶ این مبلغ ثابت سالیانه را مال معهود می‌گفتند.	۸۲	In the 16th century the usual term for the lump sum e mahud -tribute was mal